

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Pinkstertongen

... en begonnen met andere tongen te spreken ...

Hand. 2:4

Predikt het Evangelie van alle creaturen: En: gij zult mijne getuigen zijn ... tot aan de uitersten der aarde ...

Zo luidde de opdracht van de verhoogde Christus aan Zijn apostelen voor Hij ten hemel voer. Gering was deze opdracht niet.

Zouden alle volken der wereld leren onderhouden wat Christus hun geboden had, dan moest hun Woord, hun getuigenis weerklinken aan alle stranden tot aan de uitersten der aarde. En ja, als die taalbarrière er nu maar niet was en overal slechts één taal gesproken werd.

Maar die was er en zal er zijn tot aan het einde der wereld. En daarom hoe zullen deze twaalf mannen ooit in staat zijn met hun woord alle mensens te bereiken?

Antwoord: daar zouden ze nooit toe in staat geweest zijn als het geen Pinksteren geweest was, als niet gebeurd was wat Lucas ons bericht: en zij (n.l. die vervuld waren met de Heilige Geets) begonnen met andere tongen te spreken.

Wie weten wil wat dat geweest is doet het beste met te luisteren naar hen die dat beleefd hebben op de Pinksterdag. Ik bedoel de duizenden die door het geluid als van een geweldige windvlaag waren samengestroomd voor het huis waar de gemeente bijeenvergaderd was. Hun verbazing over wat ze van de apostelen hoorden kende geen grenzen!

Niet alleen vanwege de grote werken Gods die de twaalve met de anderen verkondigden — dat allereerst — maar ook vanwege de taal die ze spraken.

Dat was n.b. de taal van het land waarin ze geboren en getogen waren, hun moedertaal.

De één was uit het verre Oosten afkomstig. Een ander uit het verre Westen. No. 3 uit het twee-stromenland en no. 4 uit N.-Afrika, Alexandrië of Cyrene.

Maar de ervaring die ze met elkaar opdeden was dezelfde.

Toen de één zei: nu moet je toch eens horen man, daar stond zo'n heel gewone man over Jahwe te spreken als ik van m'n leven nog nooit gehoord heb en dat... nee, nou moet je eens luisteren, in het Latijn, zei de ander: die man sprak tot ons ook zó maar in mijn moedertaal.

Nogmaals de verbazing van deze mensen moet groot geweest zijn toen bleek dat in de taal van elk volk dat daar vertegenwoordigd was in Jeruzalem op de Pinksterdag de grote werken Gods werden verkondigd.

Zoals ze het nog nooit gehoord hadden, zó spraken die eenvoudige Galileeërs van de diepten van de liefde Gods als in extase en zeer bewogen. Waar haalden ze het vandaan!

En alles in de taal van het land waar ze geboren en getogen waren en dat terwijl die mensen maar één taal machtig waren, het Aramees.

Ziedaar het wonder dat Christus werkte toen Hij in de Geest Zijn hand naar de we-

reld uitstreckte. Het spreken met andere tongen.

Uiteraard een teken, een tijdelijk verschijnsel evenals het stormgedruis en die tongen als van vuur. Maar een véélzeggend teken, dat ons te verstaan geeft dat geen taalbarrière in staat zal zijn te verhinderen dat het evangeliewoord aan alle stranden uitgeroepen wordt.

Dank zij Zijn Geest die Hij uitgoot over de Kerk geschikt Christus voor haar over al de gaven en krachten die nodig zijn om aan alle volken in hun eigen taal, ja dialect, het getuigenis der apostelen te doen horen.

Daar is nu het talenwonder op de Pinksterdag onderpand van.

Vandaar de missie. Horen moeten ze van God, en van Zijn Liefde de volken, in hun eigen taal. Want daarin wil Hij de lof en de dankzegging en de eer ontvangen van mensen waar ter wereld ook.

Op zulk een wereld werkt God in Christus aan. Dank zij de gave des Geestes is dat mogelijk. Hij laat Zijn Kerk niet in de kou staan. Wij hebben geen HEER in de hemel die zware taken oplegt en voorts zegt: U ziet maar wat u er van terecht brengt. De laatste dagen zijn gekomen. Uw tong is in vlam gezet van de hemel, spreek uw vlamdend woord, o Kerk! Wees niet noch koud noch heet terwijl Zoeloes of welke Bantoe's ook in extase geraken over Gods gadeloze ontferming.

Spreek in uw eigen taal Zijn lof en werk mee, de gedrevene als gij zijt, dat anderen het doen in de hunne.

„Want so lief het God die wêreld gehad dat Hij sij eeneggebore Seun gegêe het sodat elkeen wat in Hem glo nie verlore mag gaan nie maar die eeuwige lewe kan hê.

K.

J. O. Mulder

(Ongecorrigeerd)

Een interview

In het Orgaan van de Reünistenorganisatie van S.S.R. „Libertas ex Veritate” publiceert drs G. Puchinger een reeks interviews waarin de vraag besproken wordt of er in „de gereformeerde wereld” verandering is gekomen in de laatste decennia. In deze interviews kwamen o.a. reeds dr Drees, Anton van Duinkerken, prof. Dooyeweerd, prof. Van Peursen e.a. aan het woord. Drs Puchinger vroeg ook collega Kamphuis en mij voor een gesprek over de genoemde vraag. Wij hebben aan zijn verzoek gehoor gegeven. En zo is een „interview” geboren dat in het mei-nummer van L.e.V. is afgedrukt. Omdat ik geloof dat onze lezers belangstelling hebben over wat er tussen de drie genoemden is verhandeld neem ik het stuk hier over.

Veenhof: „Ieder gezocht isolement is uit den boze, maar ieder isolement, dat ontstaat uit trouw aan Gods Woord, moet met vreugde worden geaccepteerd - maar tegelijk ook met droefheid, omdat velen die trouw niet bewijzen.”

Kamphuis: „Hier spreken wij als uit één mond.”

Deze opmerkingen, gemaakt tegen het einde van een rustig gesprek in de studeerkamer van prof. Kamphuis te Kampen, geven één thema aan, dat die avond ter sprake kwam, maar er waren natuurlijk ook diverse andere onderwerpen, waarover zij hun mening gaven.

Beide hoogleraren vertegenwoordigen in de nederlandse gereformeerde theologie speciaal de traditie van de Afscheiding van 1834, maar met sterke onderlinge variaties - vandaar dat ik ze samen had uitgenodigd voor dit interview.

De hoogleraren Kamphuis en Veenhof geven namelijk leiding respectievelijk aan **De Reformatie en Opbouw**, de twee belangrijkste vrijgemaakte weekbladen. Al werken aan die bladen ook andere redacteurs en vaste medewerkers mee, toch kan men zeggen dat zij beiden met name de sfeer in die bladen bepalen, zowel inzake wat men met elkaar gemeen heeft als waarin men onderling verschilt.

Voegt men daaraan toe het feit dat beide hoogleraren ieder een generatie vertegenwoordigen, dan begrijpt men dat er alle redenen was om ook met hen, samen, te spreken over de vraag: is de gereformeerde wereld veranderd?

Mijn eerste vraag luidde:

Welke hoogleraar te Kampen heeft u gedurende uw studententijd het meest gestimuleerd - en waarom?

Veenhof: „Die vraag is wat moeilijk te beantwoorden. In mijn studententijd was er aan de Kamper Hogeschool niet een dominerende figuur, zoals vroeger aan de Vrije Universiteit en de Theologische School, die in de dagen van Kuyper en Bavinck wel eens werden vergeleken met een klein stadje waarboven één toren hoog oprijst.

Ik werd in mijn studententijd eerst sterk beïnvloed door T. Hoekstra, vooral door zijn filosofiecolleges. Die openden voor mij een nieuwe boeiende wereld. Maar meer dan een overzicht van de geschiedenis geven kon hij niet.

Ik denk ook met dankbaarheid terug aan de colleges van en de omgang met Jan Ridderbos, een scherpzinnig theoloog, met wie ik door de vriendschap met zijn zoon Herman in nauwer contact kwam.

Veel waardering had ik ook voor A. G. Honig, een zeer hoffelijk man, die enkele voortreffelijke studies over de ethischen schreef. Hij werd vooral zeer gewaardeerd als irenisch mens. En geen wonder: wie iets weet van de geladen sfeer waarin hij in 1902 als opvolger van H. Bavinck in Kampen kwam, weet dat een kleinigheid de vlam van de broedertwist hoog had kunnen doen oplaaien. Maar Honig voorkwam dat. Schilder heeft hem daarvoor in een prachtig „In memoriam” alle eer gegeven.

Met dankbaarheid denk ik ook aan H. Bouwman terug, een nuchtere Groninger, die het kerkrecht eens kernachtig formuleerde als de kunst om de zaak bij elkaar te houden. Maar het meest imponeerde mij ten slotte toch mijn leermeester en latere collega

GREIJ DANUS.

Tijdens het college lopen merkte je er niet zoveel van wie hij was. Hij dicteerde in een razend tempo. Niet om bij te houden. Je schreef in de drie kwartier maar alles op wat hij vertelde, zonder te weten wát je nu eigenlijk had opgeschreven. Maar al gauw boeide ons zijn

enorme geleerdheid, zijn hoge plichtsbetrachting, zijn persoonlijke correctheid. En bovenal zijn vroomheid.

Later sprak ik als collega veel met hem. Uit die gesprekken herinner ik me een reeks uitspraken die hem voortreffelijk typeren. Zo zei hij eens: ik ben op kosten van de kerk geworden wat ik ben - en dus laat ik na mijn dood ook alles wat ik bezit aan de kerk na!

Ik was volledig onvoorbereid voor mijn hoogleraarschap toen ik daartoe benoemd werd. In de moeiten van de begintijd vroeg ik Greijdanus eens: „Wanneer had u de gedachte dat u het werk hier een beetje aan kon?” Zijn zonder een moment van aarzelen gegeven antwoord was heel radicaal: „Nooit. Ik ben nóg altijd een grote sukkel.”

Zijn stiptheid was curieus. De dag waarop hij naar het ziekenhuis vertrok, om daar te sterven, kwam ik hem afhalen en trof hem schrijvende aan aan zijn bureau. Hij schreef nota bene aan de belastinginspecteur een brief om zich te verontschuldigen dat hij wegens ziekte zijn belastingaangifte niet op tijd kon inzenden.

Twee dagen voor zijn dood vroeg hij mij in het Zwolse ziekenhuis, toen ik hem daar bezocht, hoe het ging met de correctie van de drukproeven van zijn **Canoniek**, die Holwerda en ik verzorgden. We hadden moeite gehad met een citaat van Athanasius. En toen hij bleef aandringen op een verhaal over de gang van zaken, vertelde ik hem dat. Hij gaf onmiddellijk dat citaat. Zo uit het hoofd.

Greijdanus heeft diepe indruk op mij gemaakt, en - ik hoop dat je het er eerlijk inzet - het is mij een raadsel hoe ze déze man hebben kunnen schorsen.”

Kamphuis: „Greijdanus is ook mijn hoogleraar geweest. Niet dat hij mij 't meest heeft gestimuleerd, maar wel moet zijn naam het eerst genoemd worden.

In '44 maakte ik het eerst met hem kennis, in een Utrechtse kring van theologische studenten, waar hij sprak over actuele vragen in verband met de wedergeboorte. Er werden toen al diverse treinen beschoten, maar op onze vraag of hij het wel verantwoord vond om voor deze ontmoeting naar Utrecht te komen, telegrafeerde hij terug dat hij zou komen, omdat hij deze samenkomst beschouwde als college geven.

In de eerste tijd van mijn studie boeide mij overigens het meest. J. H. Bavinck, de zendingshoogleraar; die voerde je nu werkelijk in in zijn vakken.”

Veenhof: „Ja, hij was boeiend en charmant.”

Kamphuis: „Hij sprak onder andere over het probleem van de kerstening in de taal.

Maar het meest stimuleerde ons natuurlijk K. Schilder. Hij was een levende belijder.

In de oorlogstijd had „Kampen” het niet gemakkelijk: K. Dijk was lange tijd gijzelaar en J. Ridderbos en K. Schilder waren bijna continu ondergedoken. Zodoende kon ik Schilders colleges eerst na 1944 gaan lopen, toen de oorlog voorbij was.

Bij de jonge Herman Ridderbos heb ik ook nog college gelopen: die pakte op college direct het synoptisch vraagstuk aan.

Ja, K.S., die was van alles, behalve... behalve grijs.

Het leefde bij hem allemaal, en het is in de gereformeerde wereld vaak zo grijs.

Ik herinner mij nog wat Zuidema eens over een boek schreef dat pas verschenen was: de band is grijs, en het boek is grijs.

Maar dat kon je van K.S. nu bepaald niet zeggen!”

Welke hoogleraar aan de Vrije Universiteit heeft u het meest geboeid - en waarom?

Veenhof: „Voor mij waren dat

VOLLENHOVEN EN DOOYEWEERD.

Ik ging in september 1926 in Kampen studeren, en zij inaugureerden in oktober 1926 aan de Vrije Universiteit.

Ik zwoegde me als pas aangekomen student door Vollenhovens inaugurele **Logos en Ratio** heen, die ik direct gekocht had.

In Kampen bestudeerden wij Vollenhovens dictaten, en wij ontmoetten beide hoogleraren op de conferenties van de G.S.B. en de C.S.B.

Wat mij, vooral in Vollenhoven, boeide was:

1. Zijn poging een schriftuurlijke wijsbegeerte op te bouwen, die van stap tot stap rekende met de Godsopenbaring, zoals die in de Schrift gegeven is.

2. Wij zaten in die tijd met allerlei actuele wijsgerige problemen. Het was de periode van het neokantianisme. Maar we kwamen er niet uit. Vooral de analyse der grondmotieven van diverse filosofen door Vollenhoven en Dooyeweerd was daarom voor ons van groot belang. Zij kwamen daardoor in die tijd tot een werkelijke wijsgerige dialoog met andere denkers, en toonden daarbij aan dat de gangbare filosofieën bewust of onbewust uitgingen van niet-wijsgerige grondmotieven, met name van de autonomie van het theoretisch denken.

3. Vóór Dooyeweerd en Vollenhoven optraden werden in de gereformeerde kring uiteraard Bavinck, Kuiper en Woltjer veel gelezen. Maar dezen kwamen wat de filosofie betreft niet verder dan het betoog dat een christelijke wijsbegeerte **mogelijk** en **noodzakelijk** was. En ze gaven daarvoor ook een hoeveelheid bouwstenen.

Kuiper schreef heel eerlijk dat hij slechts iets aan de **fundamenten** ener christelijke wijsbegeerte had gedaan. Maar bij Vollenhoven en Dooyeweerd zag je de werkelijkheid van een radicaal christelijke filosofie groeien.

4. Met klem poneerden zij de antithese. Maar - **vanuit de these**. En die these was het geloof in de Woord-openbaring! Die these móet nu eenmaal de antithese oproepen. Maar men mag daarbij nooit vergeten dat ze ook dwars door kerk en persoonlijk leven der christenen heengaat.

Men wijst tegenwoordig graag op de universaliteit van het Heil (Barth, New Delhi). Maar als men dat poneert (op zich zelf akkoord, want de genade Gods is inderdaad verschenen, heilbrengend voor alle mensen) mag men daarbij niet buiten beschouwing laten dat Christus óók zegt: wie dóet de wil mijns Vaders, dié is mijn moeder en broeder en zuster. Paulus predikt met alle ernst dat wie de Here Christus niet lief heeft vervloekt is. En Johannes verzekert dat wie de Vader en de Zoon loochent de antichrist is.

5. Voorts lieten Dooyeweerd en Vollenhoven ons zien dat in de dogmatische werken der gereformeerden allerlei wijsgerige methoden en begrippen grote invloed hebben gehad: je kúnt die eenvoudig niet overnemen en hanteren, zonder dat ze invloed oefenen. Want ze nemen altijd wat of veel van hun oorspronkelijke inhoud mee. Begrippen en woorden zijn nooit lege hulzen die je met een willekeurige inhoud vullen kan. Deze invloed is daarbij te sterker naarmate men zich er minder van bewust is.

Naast Vollenhoven en Dooyeweerd wil ik ook nog A. Janse noemen, die ook voor het ontstaan van de Wijsbegeerte der Wetsidee van betekenis is geweest, maar die vooral daarom een reformatorische figuur was, omdat hij de Bijbel zo concreet las en leerde lezen: iets wat Vollenhoven steeds erkend heeft. Hij noemde Janse altijd op zijn colleges, om zijn studenten te waarschuwen voor wetenschapshoogmoed; Janse was namelijk een onderwijzer die zich de wijsbegeerte louter door zelfstudie had eigen gemaakt.”

Kamphuis: „Ik beantwoord je vraag door het noemen van de naam van C. van Gelderen, de eerste semiticus van de Vrije Universiteit, een voortreffelijk hebraïcus. Uit zijn boeken leerde je de Bijbel lezen. Ik denk met name aan wat hij schreef over Amos. Hosea en Koningen. Ik was in de pastorie weken, maanden lang door hem geboeid.”

Veenhof: „Ik sluit mij daar graag bij aan. Ik heb ook onvergetelijke herinneringen aan deze kinderlijke, geleerde en vrome, echte professor. Hij kwam steeds op onze studentenconferenties.”

Welke hoogleraar aan één der rijksuniversiteiten heeft u het meest geboeid - en waarom?

Veenhof: „Ik kan A. Noordt zij noemen, met wie ik veel heb gesproken. Ik herinner mij dat hij mij eens zei: „De Kerk is Gods zaak, want er is altijd zoveel gemeenheid en ellende in de Kerk geweest dat als het van mensen afhing, zij er al lang niet meer zou zijn!”

Maar verder wil ik A. J. de Sopper noemen, uit Leiden. Ik werd sterk geboeid door zijn tri-

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester: Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Abonnementsprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling) Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

logie Wat is Philosophie?, Dwaalwegen en Grenzen der Openbaring.

Hij was „ethisch”, en kwam successief vanuit het neokantianisme tot een meer Bijbelse wijsbegeerte. In het laatst van zijn leven toonde hij sympathie voor de Wijsbegeerte der Wetsidee. De Sopper is ook een bijzonder knap didacticus; ik heb de studenten hier in Kampen steeds ook op hem gewezen.”

Kamphuis: „Ik ga met mijn antwoord een enigszins andere kant op, en ik wil Geyl noemen. Omdat hij de gereformeerde historici de vraag heeft gesteld: zijn jullie nog wel gereformeerd, wanneer jullie zo over Groen denken als jullie momenteel doen?

Met die vraag heeft Geyl de gereformeerde wereld (ik houd mij nu even aan deze term) bepaald een dienst bewezen. Bibeb interviewde hem, en in dat interview merkte Geyl op: ik ben niet diep. - Dat vond ik nu een diepe opmerking van Geyl; want Geyl is niet diep. Maar zijn polemie met de gereformeerden over Groen vertoont wel degelijk diepgang.

Ik heb Geyl dus met interesse bestudeerd. Hij heeft trouwens meer dan één lier, want hij is niet alleen historicus, maar hij schreef ook een detectiveroman, en sonnetten.”

Veenhof: „En wat vind je dan van Huinginga?”

Kamphuis: „Die vind ik te netjes, al las ik zijn **Mijn weg tot de Historie** heel geboeid.”

Welke hoogleraar in het buitenland heeft u het meest geboeid - en waarom?

Veenhof: „Mij boeiden in 't algemeen meer bepaalde boeken dan mens. Maar als ik iemand noemen moet, dan is het Schlatter. Mij trof vooral zijn eerbied voor de Bijbel en zijn formidabele exegese. Ik leerde hem kennen en waarderen door zijn **Der Glaube im Neuen Testament**, waarmee hij een prijs won van het Haagse genootschap ter verdediging van de christelijke godsdienst. Kittels **Wörterbuch** is opgezet met dit boek als voorbeeld.”

Kamphuis: „Het eerste deel van Kittel is daarom ook aan hem opgedragen.”

Veenhof: „Een uitspraak van Schlatter die mij altijd voor de geest staat is dat je de Bijbel moet lezen met het éne oog op het bijbelblad en met het andere op Christus. Dat is een zeer juiste uitspraak. Schlatter was een bijzonder veelzijdig theoloog: hij was niet alleen exegeet, hij schreef ook een dogmatiek, een ethiek en wijsgerige studies.”

Kamphuis: „Voor mijn vakken zou ik Kurt Dietrich Schmidt willen noemen, de kerk-historicus uit Hamburg. Ik gebruik zijn **Grundrisz** als alternatief voor Heussi.

Schmidt was een dapper Lutheraan, die onder Hitler werd afgezet.

Ik had veel persoonlijk contact met hem. Zoals ik Van Gelderen een boeiende exegeet vind, en Schilder een levend dogmaticus, zo vind ik Schmidt nu een boeiend kerkhistoricus; niet zo geperfectioneerd als Heussi, maar levendig. Daarbij een zeer beminlijk christen, die in zijn gesprekken wel liet merken dat hij ook in Duitsland het verschijnsel van de volkskerk een probleem vond.”

(Wordt vervolgd)

C. V.

De grote aanstoot *)

te berde

Lezen: Joh. 6 : 48-66.

Het is morgen Hemelvaartsdag. Met het oog daarop koos ik dit niet zo voor de hand liggende Schriftgedeelte, waarin evenwel, in vs. 62, de hemelvaart van onze Heiland ter sprake komt, op een wijze overigens die wel enige toelichting behoeft.

Die toelichting zal ik aanstonds wel geven, maar ik begin met er op te wijzen, dat in de onmiddellijke nabijheid van dat woord over het opvaren van de Zoon des mensen gesproken wordt over aanstoot. Blijbaar nemen de joden, tot wie deze woorden gericht zijn, ergens aanstoot aan en in reactie daarop zegt Jezus: ergert jullie dit? Wat dan wel niet, wanneer je de Mensenzoon zult zien opvaren naar waar Hij vroeger was?

Het opvallende aan dit woord is, dat de hemelvaart van onze Heiland hier verschijnt als een toppunt van ergernis. Bij alles wat in het evangelie ergernis kan geven spant volgens dit woord de hemelvaart blijkbaar de kroon.

Nu dacht ik zo, dat dit ons rechtstreeks aanspreekt, al zijn wij dan geen joden, maar christenen van de twintigste eeuw. Wij hebben het ook moeilijk met de hemelvaart en er zijn er die aan dit heilsfeit zelfs aanstoot nemen.

Wij weten allemaal waar onze moeite vandaan komt. Die is gelegen in het steeds meer vertrouwd raken met de natuurwetenschappelijke manier van denken. Dit denken schijnt geen ruimte te laten aan de grote heilsfeiten die in het evangelie genoemd worden: hemelvaart, maar ook opstanding, maagdelijke geboorte en nog meer. Ik las onlangs in het tijdschrift *Der Spiegel* dat éénzelfde moeilijkheid zich op alle christelijke feestdagen voordoet en dat dus juist die christelijke feestdagen het hete hangijzer vormen in de verkondiging van de kerk.

We weten ook allemaal wel, dat er vandaag pogingen gedaan worden om de discrepantie tussen bijbel en natuurwetenschap wat minder schrijnend te maken en het spreekt welhaast vanzelf, dat de bijbel als het meest onbeschermd boek ter wereld zich daarbij allerlei vreemde interpretaties moet laten welgevallen. Maar daarover nu maar niet.

Laat ik het liever eens over een andere boeg gooien en jullie mensen van de natuurwetenschappen nu eens niet verwijten maken, maar vanuit de bijbel een helpende hand toesteken. Want ik weet wel zo ongeveer, wat jullie denken. Jullie zijn na het kleine beetje, dat ik tot dusver gezegd heb, nu alweer waakzaam en zeggen heimelijk tegen jezelf: let op, de joden hebben aanstoot genomen aan de hemelvaart van Christus. Wij doen het ook, of we hebben er tenminste moeite mee. De joden hebben van Christus een afstraffing gekregen en nu krijgen wij er een van de dominee. En daar kom je innerlijk tegen in opstand, waar of niet.

Ik geloof, dat ik dat net zo zou hebben, als ik een van jullie was en me intensief bezig hield met de natuurwetenschappen, zoals jullie dat... geacht worden te doen.

Daarom wil ik het liever eens van een andere kant bekijken. Ik zou deze vraag willen stellen: is onze aanstoot, de aanstoot dus, die voortkomt uit het natuurwetenschappelijk denken, van dezelfde aard als de aanstoot van de joden? Is het wel juist, wanneer we die tweërlei ergernis naast elkaar zetten en van gelijk gewicht achten? Kwam het verzet der joden ook voort uit hun denken vanuit een bepaald wereldbeeld, dat Jezus naar hun zin niet serieus genoeg nam?

Ik geloof dat niet. Ik geloof dat, wanneer wij het zo stellen, wij de aangelegenheid van het wereldbeeld veel te veel opblazen. Ons

natuurwetenschappelijk denken is ten slotte geen existentiële denken, ik wil zeggen, geen denken met de laatste ernst. Het is een apparaat, waarmee wij werken, serieus werken, maar we zijn er niet aan getrouwd. Het natuurwetenschappelijk denken maakt daarom ook heel moeilijk martelaars, zoals het geval Galilei laat zien.

En daarom, als het evangelie ons natuurwetenschappelijk ergert, dan is dat nog niet de ergernis, die aan het evangelie eigen is. Want het evangelie richt z'n aanvallen niet op bijkomstigheden, al zouden het ook heel belangrijke bijkomstigheden zijn, maar het richt z'n spits op het menselijke hart, vanwaar de uitgangen naar het leven zijn.

Daarom geloof ik er niets van dat, zoals wel gesuggereerd wordt, het gevaar voor afval van het christelijk geloof gelegen zou zijn in de intellectuele vorming. Niet dat een intellectueel niet hoogmoedig, opstandig, God ongehoorzaam enz. kan zijn. Dat kan hij. Maar een groenteman met een wereldbeeld uit het jaar nul kan dat net zo goed. (Reden, waarom de groenteman en de academicus maar het beste onder één gehoor kunnen komen; in academische kerkdiensten zie ik weinig heil, evenmin trouwens als in contra-academische. Jullie moeten je maar niet verbeelden, dat jullie problemen van het christen-zijn zoveel anders of zelfs moeilijker zouden zijn dan van wie ook maar.)

Ik zeg dus: het evangelie richt zich niet op het bijkomstige. Daarom kan de aanstoot ook niet in iets bijkomstigs liggen. Als de ergernis, de aanstoot zich voordoet — en dat blijft een verschrikkelijke mogelijkheid overall waar het evangelie bediend wordt — dan richt die zich tegen wat het evangelie ten diepste wil.

Laten we 't eens even bekijken bij die joden, tegen wie Jezus 't hier heeft. Waar namen ze aanstoot aan? We horen ze zeggen: deze rede is hard, deze taal is stuitend, wie kan er naar luisteren?

Het gaat hier over een preek, die Jezus hield in de synagoge van Kapernaüm en waar wij zopas het laatste gedeelte van gelezen hebben. Niet onmogelijk, dat op het leesrooster van de synagoge de manna-geschiedenis stond en dat Jezus' preek zich bij deze schriftlezing aansloot: Ik ben het echte manna. Belangrijker is, dat de Heiland in deze preek tot uitspraken komt, die velen van zijn leerlingen de stuipen op het lijf jagen.

Wij horen dat zo direkt niet meer, omdat wij aan de woorden gewend zijn. Daar komt bij, dat onze bijbelvertalingen over het algemeen te plechtig zijn. Hier is dat ook het geval. Toen Christus n.l. zei (vs. 54): wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt, heeft eeuwig leven en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage — bediende Hij zich van een nogal onfatsoenlijk woord voor 'eten', dat we met 'kauwen' of zelfs 'vreten' zouden moeten weergeven. De Heiland heeft zich in kannibalaantal uitgedrukt om een geloofswerkelijkheid onder woorden te brengen. Geen wonder dat dat van de preekstoel in Kapernaüm stuitend klonk. Voor zulke ruwe taal komt men gemeenlijk niet in de kerk.

Maar wat wilde de Here Jezus er mee? Wij nemen niet aan, dat Hij onfatsoenlijke woorden gebruikte om interessant te zijn. Hij wilde duidelijk maken: jullie moeten Mij eten en drinken, Ik ben jullie voedsel, Ik ben het echte brood uit de hemel. Maar omdat Jezus bang was, dat de mensen deze boodschap zouden vergeestelijken — altijd een geducht gevaar in de kerk! — en zouden zeggen: eten en drinken, nu ja, bij wijze van spreken natuurlijk, daarom gebruikt Christus dat platvloerse woord, want Christus wilde zinspelen op het kruis, waar het alles behalve plechtig zou toegaan, waar Hijzelf werkelijk tot vlees en bloed gemaakt zou worden als in een slachthuis. Hem eten en drinken, dat is nu: Hem zó nemen. Wij hebben immers

Verschenen is het „Handboek 1966 ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland” onder redactie van drs D. Deddens. Een uitgave van Oosterbaan en Le Cointre N.V. te Goes.

Om een cliché te gebruiken: dit boekje is een onmisbaar handmiddel voor ieder die informatie, adressen e.d. nodig heeft over en van onze kerken. Overigens is het geen opwekkende lectuur. Zelfs soms niet als het alleen maar gaat over adressen. Het nieuwe gebruik van „doleren” wordt via de statistiek ook in dit boekje binnen gevoerd. De moeite in ons kerkelijk leven zijn zo'n beetje in alle rubrieken te vinden. In het jaaroverzicht. Niet minder in de in memoriam's die opgenomen zijn over de dienaren drs A. Bos, ds K. de Hoop, ds Vogel, ds G. Reyenga, ds J. van Bruggen en ds M. A. J. van Putten. Ze zijn bepaald ontroerend om te lezen. De moeite van de kerken zijn kennelijk wel zeer diep óók de moeite van het persoonlijk leven van de dienaren van Christus. Van ds De Hoop wordt geschreven dat hij met toenemende zorg de ontwikkeling van ons kerkelijk leven gade sloeg. Van ds Vogel wordt geschreven dat hij ging door golven van misverstand, wantrouwen en verdachtmaking. Van ds Reyenga wordt vermeld dat hij het in de kerk van Dordrecht zwaar heeft gehad. Hetzelfde van ds Van Putten in de kerk van Maartensdijk. Van ds Van Bruggen wordt vermeld dat hij tot op zijn sterfbed toe met diepe zorg vervuld was over onze kerken.

Het is wellicht wel eens goed tot ons door te laten dringen hoe veel leed, vooral ook in het leven van hen die dagelijks bij de kerkelijke moeite betrokken zijn, deze moeite veroorzaken. Hoe veel aandacht, hoe veel tijd, hoe veel werkkraft wordt door al die moeite in beslag genomen. Aandacht, tijd en werkkraft, die niet tegelijk aan iets anders gegeven kan worden. Daarbij nog al het verdriet erover. En het bittere bij dit alles: het zou allemaal volkomen overbodig moeten zijn. En het is voor een groot deel ook volkomen overbodig. Veel is inderdaad misverstand, wantrouwen en verdachtmaking.

Zelfs het statistisch overzicht per 1 januari 1966 biedt geen opwekkend beeld. Op 1 januari 1965 bedroeg het totaal aantal leden van onze kerken (doop- en belijdende leden samen) 105457. Op 1 januari 1966 is dat 106786. Een vermeerdering van goed 1300 leden. Dat is te weinig! De jaarlijkse toename van de bevolking ligt op ongeveer 1,3 procent. Dat zou moeten betekenen een vermeerdering van 1370 leden. Het is 1329. Het wordt nog ongunstiger als we in rekening brengen dat het toenameprocent bij de gereformeerden iets hoger ligt dan bij het totaal van de bevolking n.l. 1,5. Het is wel aan te nemen dat ons geboortecijfer niet lager ligt dan bij de rest van de bevolking. Dan zouden we moeten komen op een vermeerdering van bijna 1600.

En dat is dan alleen maar een vermeerdering via natuurlijk aanwas, door geboorte dus. De cijfers wijzen dus uit dat onze kerken, als het zo door gaat, een verdwijnende minderheid vormen binnen het geheel van ons volk. Er gaat blijkbaar niet veel werkkraft meer van ons uit. Veeleer zien we het tegendeel. Om nog even concrete cijfers te noemen: in het nieuwe jaarboek van de syn. geref. kerken wordt in de statistiek vermeld, dat in de loop van 1964 144 leden van deze kerken naar de onze overgingen. terwijl omgekeerd maar liefst 554 vrijgemaakten synodaal werden. We raken de greep op ons volk kwijt. Een situatie waarbij niemand van ons vrede mag hebben. En er zal ook wel een duidelijk verband zijn tussen de moeite, waarvan het handboek weet te spreken en deze cijfers. Er kon ons wel eens te wachten staan de situatie van verschillende christelijke kerken in het midden oosten, na de invasie van het Mohammedanisme. Er bleven wel christelijke groepen over. Ze vormden een minderheid met eigen stijl, met eigen karakter, soms met een eigen taal. Maar het waren eeuwen lang minderheden die steeds kleiner werden en zonder wezenlijke invloed op de omgeving.

En overbodig, omdat ik geen dienaar ken die niet van harte instemt met wat van drs Bos geschreven is in het handboek. „Zijn overtuiging was: alleen het Evangelie kan onze kerken bijeen houden. Dat evangelie wist hij beleden in de belijdenis der kerk. Haar had hij lief. Eigen geloof vond hij daarin uitgedrukt. Hij was innerlijk aan haar gebonden. Daarom begeerde hij dat in de samenkomst in een kerkgebouw op de dag van zijn begrafenis zou worden gesproken over Zondag 23 van de Heidelbergse Catechismus.”

A.

*) Tekst van een avondwijding, gehouden voor de studenten van S.S.R., afd. Wageningen op woensdag vóór hemelvaartsdag.

een Heiland, die echt dood gebloed is voor ons als een beest en van zo'n Heiland moeten wij het hebben. Uit die dood komt ons leven voort.

Kijk, dit evangelie geeft nu aanstoot, de echte. Ik stel me voor dat de mensen van Kapernaüm, uit de synagoge gekomen, uiterlijk het meest vielen over dat woord 'vreten', — foei toch! en dat van die mooie gebeeldhouwde kansel! Maar innerlijk ging hun ergernis niet tegen dat woord, maar tegen de zaak, want als we zo'n Christus nodig hebben, dan betekent dat ons volledig faillissement. Er is geen woord immers in de bijbel, dat ons mensen lager neerzet dan het woord 'vergeving'. Als ons iets gegeven wordt, is dat al pijnlijk. Laat staan als ons iets vergeven wordt. En van die vergeving spreekt het kruisoffer op Golgotha. Onze rechtvaardiging voor God is er uit kracht van de doodbloedende liefde van Christus.

Dit evangelie is in de ware zin des woords aanstootgevend, stuitend, onverschillig of we nu jood zijn uit de eerste of christen uit de twintigste eeuw, ongeacht of we nu in een synagoge zitten of in een kerk, afgezien ook of we nu studeren op de academie of niet. Dit evangelie is niet naar de mens, wie hij ook mag zijn.

Daarom verwondert het niet dat na die preek van Jezus in Kapernaüm velen van zijn discipelen zeggen: dit is stuitende praat! Niet om aan te horen!

Wat doet nu Jezus, als Hij dit merkt? Gaat Hij 't een beetje bijvijlen? Nee, Hij weet, dat dit de aanstoot is, waar we helemaal doorheen en onderdoor moeten. Want als we tegen deze liefde op Golgotha 'nee' zeggen, dan kunnen wij ook niet zelfwegcijferend liefhebben, d.w.z. dan kunnen wij geen christen zijn.

Daarom ruimt Christus de aanstoot niet uit de weg, maar maakt zelfs het struikelblok nog groter. Als je hier aanstoot aan neemt, zegt Hij, wat dan wel niet als je de Zoon des mensen ziet opvaren naar waar Hij eerst was?

Zie je nu, dat de aanstoot van hemelvaart in ieder geval heel anders, veel dieper ook ligt, dan de druktemakers over het moderne wereldbeeld het laten voorkomen?

Hemelvaart, dat betekent in deze gedachting de volkomen ontraadseling en ontsluiting van Christus' werk op deze aarde. Hemelvaart is de sleutel achteraf, die past op het raadsel van Jezus' aardse leven, omdat zij de goddelijke dimensie laat zien in het leven van de Heiland. Wat je in Jezus' optreden aanvankelijk misschien nog voor een menselijke offerbereidheid zou kunnen

houden, voor een indrukwekkende, menselijke liefdedaad, — de hemelvaart van Christus maakt dat onmogelijk, want zij legt achteraf het leven van Jezus overtuigend open als zending van boven. Zoals het een eindje terug in dit evangelie gezegd wordt (3, 13): niemand is opgevaren naar de hemel, dan die uit de hemel neergedaald is, de Zoon des mensen. De hemelvaart bewijst Christus' goddelijke oorsprong. Die was tijdens het aardse leven goeddeels verborgen, maar kwam bij de hemelvaart duidelijk aan het licht.

En juist de goddelijke oorsprong van Christus maakt dat wij ons zo kunnen ergeren aan Hem. Want de hulp die Hij ons biedt blijkt in de hemelvaart werkelijk hulp van de andere kant te zijn en dat precies bewijst onze hulpbehoefendheid. Hemelvaart maakt het onmogelijk, dat wij de Heiland beoordelen naar vleselijke, dat is menselijke maatstaf. Zo'n vleselijke opvatting over Christus, b.v. dat Hij voorbeeldig is geweest, dat Hij wat voor een ander over had, — zo'n opvatting helpt ons niet: het vlees doet geen nut. De H. Geest is het, die ons levend, die ons tot christenen maakt doordat Hij ons Christus laat zien zoals Hij werkelijk is: Zoon des mensen, als zodanig niet maar door God aangesteld, maar zelfs van God afkomstig en dus met zijn evangelie geen produkt van hier beneden. Wij kunnen tegenover Hem in geen enkel opzicht de eer aan onszelf houden. Dat is het stuitende, ergernis gevende evangelie van hemelvaart.

Op dit evangelie gaan de mensen uiteen. Dit evangelie heeft het vermogen in zich om echt te scheiden en echt te verenigen. Een of ander wereldbeeld heeft dat vermogen niet. Het scheidt niet echt en het verbindt niet echt, het boeit niet echt en het verlost niet echt. Een wereldbeeld te hebben is niet onbelangrijk, maar het is geen zaak van leven of dood. De mensen waren onder het polemische niet ongelukkiger dan onder het copernicaanse, niet gelukkiger ook. Elk wereldbeeld heeft iets waardevols en heeft iets van de werkelijkheid gezien, het ene wat meer dan het andere misschien, maar geen wereldbeeld, niet uit het verleden, niet uit het heden en niet uit de toekomst, is in staat het evangelie te vervangen. Als het er op aankomt kan en zal het evangelie elk wereldbeeld gebruiken en tegelijk doorbreken.

Daar ligt dus de grote aanstoot niet. Dan moeten wij ons daardoor ook maar niet op stang laten jagen en ons niet onnodig in een geloofscrisis laten brengen.

Wageningen.

H. de Jong

We zijn hier m.i. één der wortels op het spoor van de huivering van prof. Popma om van bijzondere ambten te spreken, met name van een bijzonder kerkelijk ambt, want het kerkelijk ambt is een verheldering van het algemeen menselijk ambt: „in de kerk zijn” is immers de grondsituatie van het mens-zijn; hier kan van geen verbijzondering gesproken worden.

Voor wie het bovenstaande heeft gevolgd, zal het intussen duidelijk zijn, dat hier het gevaar zich voordoet dat met de term bijzonder kerkelijk ambt ook de er door aangeduide zaak in het gedrang komt.

Theologie als wetenschap

In het bovenstaande zochten we naar de achtergrond van de aarzeling van prof. Popma in zijn spreken over het bijzonder kerkelijk ambt.

Deze huivering vond haar grond in zijn gedachten over het algemeen menselijke ambt, dat geen verbijzondering toelaat. Zij is min of meer filosofisch van aard.

Er moet nu echter iets aan toegevoegd worden, dat de genoemde aarzeling versterkt en meer van historische en praktische aard is.

We vinden dit vrij duidelijk uiteengezet in een artikel in *Lucerna*, 2e jrg. no. 1, pag. 182 v.v.: „Theologie en wijsbegeerte” geheten.

Prof. Popma wil niet weten van de wetenschap der theologie. Reeds de heidense Grieken theologiseerden. En in hun theologie zat als integrerend element de distantie, het afstand nemen tegenover het heilige en dat element is in de theologie gebleven; het is een integrerend en noodzakelijk, een essentieel element in de theologie als wetenschap. Wetenschap als zodanig is altijd distantie nemend en tegenover stellend denken, aldus prof. Popma.

Maar dit distantie nemen was bij de Grieken geen doel in zichzelf. Het was een middel om te komen tot een heilig weten, om daardoor zo goed als mogelijk was partij te trekken van de goddelijke machten.

Dit werd een technè, een kunst.

En om die te beoefenen moest je „vakman” wezen.

Zo is de grond gelegd voor de theologie als heilswetenschap, d.i. wetenschap om het „heil” te bemachtigen.

Maar vanwege haar ingewikkeldheid kunnen slechts weinigen „er bij”.

De reeds genoemde „vakman” komt op, de theoloog en met hem de scheiding in de gemeente: hiërarchie enerzijds en lekendom anderzijds.

De ambtsdrager wordt de heilige man, die staat tegenover de profane leek. En het ambt aller gelovigen wordt vermoord. Het heeft geen speelruimte meer. De „leek” is geheel afhankelijk gemaakt van de „vakman”, de drager van het bijzonder ambt, vergelijk Dl. V, 274, waar gezegd wordt dat het predikambt een ideologische basis heeft.

In dit raam past ook precies Popma's herhaaldelijk protest tegen de mening, dat de ambtsdrager op de preekstoel het Woord **opent**, hij als man van de heilswetenschap.

Maar het Woord is geopend door de Heilige Geest.

Daarom kan elk gelovige het verstaan en verkondigen¹⁾.

Pagane resten

Wie zijn ogen niet in de zak heeft, zal moeten erkennen dat prof. Popma niet louter tegen windmolens vecht.

Daar is in de gemeenten soms een „eerbied” voor het „bijzondere” ambt en dan nader voor het „wondere” ambt, die bepaald ongezond is en niet vrij van het heidense bijgeloof. De predikant is de „geestelijke”, die het wel zal weten; een soort van middelaar tussen God en het profane volk; een gedachte, die misschien buiten de kerk nog sterker wordt gevonden.

En wanneer die gedachte wordt opgespoord in haar heidense oorsprong om haar zo des te krachtiger te kunnen afwijzen, wordt een goed en verhelderend werk verricht.

Een andere vraag is of dit bijgeloof er noodzakelijk mee verbonden is. Daarover zal nader gehandeld moeten worden.

G. Janssen.

De ambten in Christus' kerk

Het algemene en het bijzondere ambt bij prof. Popma

Wij willen nu dan trachten iets over de achtergrond van Popma's bezwaar tegen de term: bijzonder kerkelijk ambt op te sporen.

Prof. Popma legt in zijn geschriften steeds grote nadruk op het algemeen menselijk ambt. Wat is daaronder te verstaan?

Prof. Popma antwoordt op deze vraag: Het is de taak van mens te zijn naar Gods wil en eis, zulks door de roeping van het Woord Gods.

„Wie staat in het algemeen menselijk ambt, staat daarin omdat tot hem het Woord Gods gekomen is, dat hem belast met de taak mens te zijn naar Gods wil en eis” (I, 68).

Prof. Popma zegt op de zojuist aangehaalde en de volgende bladzijden zeer schone dingen over het ambt, dat God de mens heeft opgelegd.

Het ambtelijke krijgt bij hem sterke nadruk. De menselijke persoon wordt in het ambt opgenomen en er door verslonden. De persoon heeft geen recht op het ambt, maar het ambt heeft recht op de persoon!

Even scherp gezien is ook de volgende gedachte van Popma:

De zin van de personaliteit ligt in haar dienstbaarheid aan het ambt. Afgezien van de

ambtelijke opdracht heeft de persoon eigenlijk geen zin (Dl I, 270).

Zo indringend en raak typerend heb ik geloof ik nooit eerder over het ambt horen spreken. Ik geef nog een citaat:

„Het ambt maakt de glorie van het mens-zijn uit, omdat wij zonder ambt volkomen verdwaald zouden zijn in de schepping en de gelegenheid nooit zouden vinden, onszelf te herkennen als schepselen en dragers van Goddelijke beloften. Door het ambt ondernemen wij wat wij niet durven, waar wij niet geschikt voor zijn, en wat boven onze macht gaat.”

Dit is zeer schoon gezegd.

Nu spreekt prof. Popma wel meermalen van **bijzondere** ambten, maar o.i. steeds met een zekere **reserve**. Want hij vreest blijkbaar dat elke verbijzondering tekort doet aan de integrale eenheid van de mens, die in zijn eenheid geheel door het ambt opgeëist wordt.

Dit ligt in dezelfde lijn als zijn hardnekkige strijd tegen de in de wijsbegeerte der Wetsidee geponeerde stelling, dat het geloof een functie zou zijn, zoals het ethische of biotische. De religie is echter totalitair van aard: verbondenheid aan God, die de gansen mens omvat en geloof en religie gaan zonder enige denkbare of bestaansgrens te passeren in elkaar over (III, 242).

¹⁾ We menen er goed aan te doen in een noot ons bovengenoemde gevoelen omtrent achtergronden bij Prof. Popma enigszins nader te adstrueren. Op het woord „enigszins” worde hier wel gelet. Een krantenartikel laat bredere adstructie niet toe.

Hier volgt dan enige verantwoording:

Naast het algemeen menselijke ambt spreekt Popma herhaaldelijk van bijzondere ambten (Dl I, 271, II, 223, III 70, 231, VI 162 enz.). Hij verwerpt deze uitdrukking niet radicaal en consequent, maar behoudt blijkbaar toch een zekere reserve.

Zo spreekt hij over het huwelijk als over een „bijzonder ambt”, VI 162, maar tegelijk zet hij deze term tussen aanhalingstekens. Ook als hij het huwelijk een ethisch „ambt” noemt, vinden we bij het woord ambt deze aanhalingstekens.

Omdat we hier m.i. Popma's eigenlijke gedachtegang op het spoor komen, schrijven we de gehele passage even over:

„Bij het huwelijk is de gehele persoon betrokken, en het woord „persoon” is een religieuze aanduiding, het betreft „de ganse mens”. Zo is de huwelijksbetrekking een persoonlijke relatie. Dat moge voorop staan. Maar dan moge onmiddellijk daarop volgen, dat man en vrouw in het huwelijk een ethisch „ambt” bekleden, wat zeggen wil dat hun totale menselijkheid daarin niet kan opgaan: we hebben hier te doen met een „bijzonder ambt”.

Het valt op, dat prof. Popma, als hij het huwelijk een ethisch „ambt” noemt, het woord „ambt” van aanhalingstekens voorziet.

Wat is de bedoeling daarvan?

Wanneer we verder lezen, vinden we de uitspraak, dat als binnen de kerkgemeentelijkheid onderscheid gemaakt wordt tussen het ambt aller gelovigen en het „bijzonder kerkelijk ambt”, dat een blijk is van willekeur, dat historisch min of meer verstaanbaar kan worden, maar principieel opvallend schadelijk werkt.

„Het ambt aller gelovigen, aldus prof. Popma, laat geen principieel onderscheid van algemeen en bijzonder toe; deze onderscheiding heeft dit effect dat aan het ambt aller gelovigen onnoemelijke schade wordt toegebracht, doordat noch de „bijzondere”, noch de „algemene” ambtsdragers in de kerkgemeente aan hun eigenlijk menselijk ambt toekomen”.

De vraag laat zich bij het lezen van een uitspraak als deze niet onderdrukken of prof. Popma niet van oordeel is dat er toch eigenlijk maar van één ambt gesproken kan worden: het algemeen menselijk ambt, dat in het kerkelijke ambt aller gelovigen tot verheldering komt. Want in het ambt, zo is zijn gedachtegang, gaat de ganse persoon op; persoon is een religieuze aanduiding van „de ganse mens”. Maar dan zou het spreken van een bijzonder ambt meebrengen de gedachte, dat hierbij de persoon slechts gedeeltelijk zou worden opgeëist. Van daar dat prof. Popma bij het huwelijk van een ethisch „ambt” spreekt, maar met aanhalingstekens bij het woord ambt, want ook in het huwelijk kan de totale menselijkheid niet opgaan. Want het is een ethisch ambt en het ethi-

sche is een bepaald aspect der tijdelijke werkelijkheid.

En prof. Popma legt steeds grote nadruk op de integrale eenheid van de menselijke natuur, zoals deze functioneert in het ambt, dat een religieuze aangelegenheid is. Immers — zo lezen we I, 69:

„Dit alles hangt nauw samen met de religie van de mens, met Gods verbondenheid aan hem, en zijn verbondenheid aan God, die we uitgedrukt vinden in de woord „God schiep de mens naar Zijn beeld”.

En de religie is totalitair. Zij raakt de mens niet naar een bepaalde zijde en in een bepaald opzicht, maar legt geheel beslag op de mens in zijn volle menselijkheid.

Ik meen, dat hieruit te verklaren is dat Popma niet wil weten van bijzondere ambten, stricto sensu gesproken. Hij doet het soms wel, maar zet dan ook weer soms aanhalingstekens. „Het ambt aller gelovigen laat geen principieel onderscheid van algemeen en bijzonder toe”, schrijft hij (Dl. 6, 162).

Ik geloof niet mis te tasten, als ik stel, dat deze uitspraak o.m. samenhangt met Popma's strijd in het geheel van de Wijsbegeerte der Wetsidee tegen het spreken over het geloof als een functie van de mens. Hij acht dit fout, want bij het geloof is de gehele mens betrokken. „Elke mensendaad is een geloofsdaad” (I, 133). In verband daarmee spreken we kwáád van het geloof, als we het een functie noemen (I, 162). „Men kan het ethische een functie noemen (al is dit niet gehéél zonder gevaar); men kan het biotische een functie noemen: maar als we het geloof zo noemen, hebben we een wereldse stap gedaan; die verleidt tot steeds verder dwalende wereldse stappen (I, 162/63). „Waar geloof is de religieuze essentie en de dynamische praktijk van het menszijn, deze twee in énen”, (I, 170). „Het kan zich „toespitsen”... en het vitale punt is nu net, dat deze toespitsing niet met het woord „functie” kan worden aangeduid... Het ligt geheel anders dan met de „verbijzondering” in een politiek of ethisch ambt of in verband daarmee. Er is een radicaal verschil tussen deze „toespitsing” (de term is weinig fraai, ik geef hem graag voor een betere) en die „verbijzondering”. In het laatste geval hebben we inderdaad van doen met een duidelijke „bijzonderheid”, in het eerste niet” (I, 170). „Iemand kan iets doen in zijn „kwaliteit” van huisvader, maar de „kwaliteit” van gelovige heeft de mens altijd... zodat het geen zin meer heeft hier van „kwaliteit” te spreken.

Waar nu volgens Popma het in de kerk zijn een menselijke grondsituatie is, valt in het raam van het bovenstaande moeilijk nog van een bijzonder kerkelijk ambt te spreken. Het ambt aller gelovigen laat geen verbijzondering toe, omdat het geloof geen functie is, maar evenals de religie de mens totalitair bepaalt.

zorg om dat Woord te bewaren, de kracht in de omheining wordt gezocht.

Dit gevaar is niet denkbeeldig.

Het „soli deo gloria” dat ons nogal voor in de mond ligt, is in gereformeerde kring dikwijls gepaard gegaan met het roemen in onze verworvenheden en in onze grote mannen.

Voor de mensen, die de periode waarop het boek „De parade der mannenbroeders” slaat, hebben meegemaakt is het duidelijk dat de schrijver zich op deze broeders wel wat verkeken heeft en hun intenties niet heeft verstaan.

We kunnen echter niet ontkennen dat er heel wat parade is geweest.

Daarom te meer rust op ons de taak duidelijk te maken dat we geen andere vastheid begeren dan het Woord van onze God en dat het in alle reformatie om dat Woord alleen gaat.

Want dat Woord is onze grootste schat, als het er op aan komt onze enige schat.

In het geloof in het vaste en eeuwigblijvende Woord, zien we ook de beperktheid van ons belijden, van onze ambtsbediening en van onze kerkelijke organisatie.

Ons algemeen ongetwijfeld christelijk geloof

In de drie formulieren van enigheid gaat het om ons christelijk geloof.

Deze formulieren zijn geboren in de strijd tegen Rome in de zestiende en tegen de Remonstranten in de zeventiende eeuw.

De oecumenische symbolen van de „oude” kerk zijn er in overgenomen en zo belijden we „met al de heiligen” ons geloof.

Van het Woord van God geloven wij dat het onfeilbaar, volkomen en absoluut betrouwbaar is.

Van het Woord van God moet onderscheiden worden ons verstaan van dat Woord. In het verstaan van dit Woord is grote verscheidenheid, waarin allerlei factoren, aan het menselijk leven eigen, een rol spelen.

De lezers van ons blad hebben waarschijnlijk meermalen éénzelfde tekst door verschillende predikanten horen bepreken en ontdekt dat de één „er veel meer uithaalt” of „veel meer van maakt” dan een ander.

Het is niet alleen zò dat de heel gewoon menselijke verscheidenheid in het verwerken en verstaan (die zich bij alle lectuur voordoet) een rol speelt in onze omgang met de bijbel; er komt bij dat wij feilbare mensen zijn, die fouten maken in al onze arbeid, maar vooral het feit dat wij boze harten hebben, die zich tegen het Woord verzetten.

Hoeveel arglistige zelfhandhaving speelt ons allen voortdurend parten in het onderzoek van de Schrift.

Geldt dus van het Woord dat het onfeilbaar en volkomen is, ditzelfde geldt niet van ons verstaan van dit Woord.

Wij zijn geen robots, maar mensen, zondige mensen.

Valt hierbij de bijbel ten offer aan het subjectivisme, zodat er geen vaststaande waarheden overblijven en we alleen nog maar met meningen en inzichten van mensen te doen hebben?

Niets is minder waar dan dat.

We hebben de belofte ontvangen van de Heilige Geest, die ons geloof in alle waarheid leiden zal. Het is de Heilige Geest, die de weerstanden in onze harten wil overwinnen en ons verstand verlichten, zodat wij komen tot een kennis van onze Here Jezus Christus, die de kennis te bovengaat met een zekerheid, die alle zekerheid van menselijke logica of redenering overtreft.

De verlichting door de Heilige Geest dienen we wel te onderscheiden van de inspiratie door de Heilige Geest, waarin de heilige mannen Gods ons het woord hebben gesproken.

In de inspiratie is niet het menselijke, maar wel het feilbare en zondige uitgesloten geweest, dit geldt niet voor de illuminatie of verlichting. Gelovige mensen kunnen dwalen in hun heiligste verrichtingen.

Hiermede is de beperktheid van de belijdenisgeschriften aangegeven, omdat daarin mensen spreken over de inhoud van hun geloof in het Woord.

In de bekende formulieren hebben onze vaders in hun tijd, met hun kennis en middelen, in hun verstaan van de Schrift de geloofswaarheden geformuleerd. De verlichting van de Geest is duidelijk op te merken.

Hoe prachtig worden in de twaalf artikelen de waarheden van het evangelie in korte zinnen weergegeven.

Wie geregeld met de Heidelbergse Catechis-

Het Gereformeerde leven

(III)

Om de heilige, algemene, christelijke kerk

In de aula-uitgave „Geschiedenis van de Kerk in Nederland” treffen we in een opstel van Dr. O. J. de Jong pag. 126/7 de volgende passage aan:

„De Dordse synode beëindigde de strijd over de leer en de kerkorde. De eenheid van het Calvinisme was verbroken. Een verlangen om met elkaar verbonden te blijven trad niet aan de dag. Op het critieke moment had de kerk de heiligheid van haar organisatie niet verwacht van „de genade alleen” maar van overheidsingrijpen, had zij het „geloof alleen” ingeruild voor overgeleverde redeneervormen en een bestaand denksysteem. Wat bleef er over van de reformatorische overtuiging dat Gods waarheid zichzelf redt en geen toespitsing door enige kerkelijke instantie nodig heeft?”

Daar kunnen de Dordse vaders het mee doen. In deze artikelen is het ons niet te doen om een beschrijving en beoordeling van al de handelingen op en rondom de nationale synode, vandaar dat we ons niet bezig houden met de politieke verwickelingen, die er ongetwijfeld zijn geweest; het gaat ons om de opbouw van het kerkelijk leven.

Volgens Ds. de Jong is in Dord het erfoegd van de Reformatie — „de genade alleen”, „het geloof alleen” en „de Schrift alleen” — verloochend.

Hebben de Gereformeerde Kerken in de opbouw van hun kerkelijk leven naar belijdenis en k.o. inderdaad de vastheid van het woord in-

geruild voor formuleringen en instellingen van mensen, om daarin nu hun kracht te zoeken?

Wie dit beweert, laadt de schijn op zich het woord, de belijdenis en de k.o. nauwelijks te kennen.

De kerken hebben in hun belijdenis en kerkregering alleen maar hun geloof in en onderwerping aan het woord van God willen concretiseren.

De heilige Schrift roept de kerk om te prediken en te belijden.

In prediking en belijdenis moet klaar en duidelijk gesproken worden over de waarheid Gods, die in Christus Jezus is.

In de Schrift worden we gewaarschuwd voor valse profetie en dwaalleer, waardoor de schapen van Christus worden afgetrokken.

Daarom moet de kerk, terwille van God, om haars levens wil en in haar taak in deze wereld, klaar en duidelijk de waarheid belijden en dwaalleer tegenstaan.

In de geschiedenis is duidelijk geworden dat er t.a.v. de leringen van de Remonstranten in die dagen juist gesproken is; daarin ging het om het erfoegd van de Reformatie: **het geloof alleen, de genade alleen.**

Het is niet zo geweest dat men in Dordrecht een Naamloze Vennootschap De Gereformeerde Kerken heeft opgericht met Statuten en Reglementen, een soort avant-garde van keur-christenen op deze aarde.

Het ging om de vergadering van de gelovigen onder het juk van Christus, om de Christelijke kerk, niet om afgoderij met het „gereformeerde”.

We doen goed ons op deze dingen weer te beproeven.

Onze belijdenis en onze kerkelijke organisatie mogen nooit verworden tot een Farizeese omheining van het Woord van God, waarbij in de

mus bezig is, staat steeds weer verbaasd over het inzicht in de Schrift van de opstellers.

Daarom is de belijdenis van onschatbare betekenis voor het verstaan van de Schrift. In de gemeenschap van de kerk hebben we aan de hand van de belijdenis de Schriften leren verstaan.

Even waar is dat wie van de belijdenis tot de Schriften gaat van het mindere tot het meerdere komt en ontdekt dat de bron bij lange na niet is uitgeput in ons belijden. Iedere schriftgeleerde is gelijk aan een heer des huizes, die uit zijn voorraad **nieuwe en oude** dingen te voorschijn brengt (Matth. 13 : 52).

Ook is, juist bij de aanvaarding van ons belijden duidelijk, dat we na eeuwen van voortgaand schriftonderzoek verder zijn gekomen in het verstaan van de Schrift, zodat onderscheiden zaken duidelijker en soms ook beter geformuleerd zouden kunnen worden, om van het "nieuwe" maar te zwijgen.

Van een uitbouw van de belijdenis zijn we, gezien de ervaringen met leeruitspraken, wat kopschuw geworden.

Het gaat in de kerk om de woorden van eeuwig leven; daarom is het niet zo heel erg, wanneer we in onze formuleringen achterblijven in de taal, maar het zou toch wel prachtig zijn, wanneer we met een eigentijds belijden naar de Schriften eensgezind de mens in onze wereld konden tegemoet treden.

H. J. v. d. Kwast.

Kerkelijk Leven

Geen subjectieve argumenten!

In het Geref. Gezinsblad van 21 mei schrijft ds. D. van Houdt voor de ziekenrubriek over het Concilie van Nicea en de komende synode van Amersfoort. We lazen het eerste artikel met bijzonder genoegen: we hebben voor de belijdenis van Nicéa een bijzonder zwak en gebruiken haar voor de afwisseling in de middagkerk. Het tweede artikel schijnt in ons straatje te komen. Immers collega Van Houdt pleit voor een vervroegde synode. Precies naar artikel 50 gesproken: voor het vervroegd samenroepen van DE generale synode. Maar dan toch eigenlijk weer een tussentijdse synode. Omdat hij de mogelijkheid wil open houden dat de daarná volgende synode niet na drie jaar, zoals art. 50 k.o. wil, maar in 1967 samen komt.

De zaak is dat collega Van Houdt vindt dat één zaak geen uitstel kan lijden. Dat is de door de curatoren in het begin van dit jaar uitgegeven verklaring, waarin ook de hoogleraren zich konden vinden, waarin de bestuurders der school de hoogleraren aanspoorden grote voorzichtigheid te betrachten bij hun schrijven over zaken, die nog bij de kerkelijke vergaderingen aanhangig zijn en de moeilijkheden in onze kerken betreffen. Ds. Van Houdt vindt dat curatoren zich over deze aangelegenheid dienen te verantwoorden voor de synode, zo spoedig mogelijk. En daarom: een gewone synode.

De zaak zelf laten we lopen.

Maar hier is nu precies datgene waarvoor we beducht zijn: het hanteren van subjectieve argumenten in de zaak van het vervroegd uitschrijven van een synode of in het pleiten voor een 'buitengewone' of 'tussentijdse' synode.

Ds. Van Houdt zegt: een vervroegde synode want ik vind die zaak zo dringend dat ze niet tot april 1967 wachten kan. Zeker niet tot 1969.

Maar een ander kan precies omgekeerd pleiten voor een tussentijdse synode, omdat andere zaken in oktober 1966 nog niet rond zijn voor behandeling op de generale synode, terwijl hij toch wel begeert dat ze zo spoedig mogelijk op generaal-synodaal niveau behandeld worden. Zou de synode vervroegd tegen september/oktober worden samengeroepen en daarna pas weer in 1969, dan zouden de zaak A, de zaak B, de zaak C enz. niet aan de orde komen, eventueel in 1966, omdat ze

nog niet 'rond' zijn en wachten moeten tot 1969. En iemand kan dat te lang vinden. En daarom ijveren voor een 'buitengewone', 'tussentijdse' synode, een synode ad hoc, voor de hoogleraarsbenoeming nu en de 'gewone' synode in 1967.

Ds. Van Houdt pleit voor een gewone, een 'vervroegd samengeroepen synode in 1966, omdat hij de door hem genoemde zaak zo dringend vindt.

Anderen zouden omgekeerd kunnen pleiten voor een synode ad hoc omdat hun gewichtig schijnende zaken in 1966 nog niet 'rond' zijn. Mogelijk willen ze met hun zaken naar de generale synode: 1966 kan nog niet, 1969 duurt h.i. te lang, dus de synode van 1967 handhaven en voor de hoogleraarsbenoeming een synode ad hoc.

Niet ben ik van mening dat de curatoren zo hebben overlegd.

Maar wel wil ik er op wijzen, dat bij ds. Van Houdt het subjectief oordeel van wenselijkheden een rol speelt ten gunste van een vervroegde samenroeping der synode en dat bij anderen een ook subjectief oordeel kan werken tegen een vervroegde samenroeping.

Nog één stap en artikel 50 wordt gehanteerd door kerkpolitiek.

Tegen die mogelijkheid, ook voor de toekomst, pleiten wij. Anders zitten wij straks weer midden in het 'Salus ecclesiae suprema lex', „Het heil der kerk is de hoogste wet”.

We hebben een duidelijke kerkorde.

We zijn tegen afwijking van de belijdenis. Maar ook tegen afwijking van de k.o.

We moeten ons daar aan houden.

Dat is geen 'formalisme'.

Maar zich houden aan duidelijke afspraken.

Als ik daar nu eens Nicéa bij mag halen: we moeten niet homoi-ousios de k.o. handelen, maar homo-ousios, niet in de geest van de k.o., maar ons aan de k.o. houden.

Het scheelt maar één letter.

Maar die éne beslist.

Daar had collega Van Houdt nu eens écht gelijk aan.

G. Visee

Ds. A. Veldman over een vervroegde synode.

Mogen we de aandacht van onze lezers vestigen op hetgeen ds. A. Veldman in het Gereformerd Kerkblad voor Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg van 28 mei schrijft over dit onderwerp? Ds. Veldman, die ook t.a.v. de positie van de bezwaarden in Groningen-Zuid zulk een goed geluid deed horen, wijst er thans op dat de curatoren zich van het geven van advies inzake de bijeenroeping der synode hadden behoren te onthouden; dat het door hen gegeven advies onjuist is en dat de kerken een duidelijk artikel 50 hebben, dat geen 'buitengewone', 'tussentijdse' synode of een 'synode ad hoc' kent.

Om meer dan één reden verblijdt ons dit duidelijke spreken.

G. Visee

BOEKBESPREKING

Dr. R. H. Bremmer, **Herman Bavinck en zijn tijdgenoten**, J. H. Kok N.V., Kampen 1966 - f 22,75.

II

Het zou niet moeilijk zijn aan de reeds genoemde deugden van Bremmer's nieuwe boek nog verschillende toe te voegen. Bremmer schrijft in een heldere en vlotte stijl, die zich plezierig laat lezen; mede door het gebruik van de taal van vandaag, waarbij populaire uitdrukkingen niet werden geschuwd, vertoont zijn boek een modern aspect. Te waarderen is voorts de voorzichtig-critische benadering van allerlei verschijnselen en personen. Bremmer is terecht sober in zijn lof, maar evenzeer bezonnen in zijn blaam. Hij houdt er niet van mateloos te prijzen of genadeloos af te kraken, maar streeft naar een genuanceerde, behoedzame taxatie. Deze instelling tekent de historicus, die zich niet laat

verlagen tot een met historisch materiaal werkende partij-propagandist.

Nadat wij allerlei goede eigenschappen van dit boek hebben opgesomd, wordt het tijd ons af te vragen: wat staat er in? De titel geeft een duidelijke omlinjing: Herman Bavinck en zijn tijdgenoten. De tweede helft van die titel mag men niet over het hoofd zien. Het zwaartepunt van het geheel ligt natuurlijk in Bavinck zelf, maar daarnaast komen ook allerlei personen aan bod, wier levensweg die van Bavinck kruiste. Telkens wanneer Bavinck een nieuw milieu binnentreedt (Leiden, Kampen, Amsterdam) stelt Bremmer de daar aanwezige figuren aan ons voor. Van sommigen wordt uitvoerig het doopceel gelicht. Zo zien wij Bavinck voor ons optreden als een levend mens, die evenals wij allen mede gestempeld en gevormd werd door zijn relaties en contacten. Intussen, zoals gezegd: het zwaartepunt van het verhaal ligt in de persoon van Bavinck. We horen van zijn stamland, van zijn ouders, zijn eervolle studiegang op gymnasium en universiteit; van zijn gloriejaren als professor in Kampen, zijn samenwerken met Kuiper, zijn ijveren voor peilverheffing van de Theologische School en voor de vereniging van afgescheidenen en dolerenden. Wij horen ook zeer uitvoerig van zijn hartstochtelijke pogingen om de theologische opleidingsinstituten van Kampen en Amsterdam samen te smelten en van zijn bittere teleurstelling, toen door allerlei factoren zijn plannen faalden. We vernemen van zijn gang naar Amsterdam, van zijn brede activiteiten op het gebied van de politiek en het onderwijs, van zijn ontwikkeling tot een figuur van nationaal-culturele betekenis.

Nu zou het bepaald niet zo vreemd zijn als iemand de vraag stelde: waarom zal ik dit allemaal lezen, wat heb ik eraan? Het is algemeen bekend, dat de belangstelling voor geschiedenis duchtig is getaan. De fameuze uitspraak van Henry Ford: „geschiedenis is kletsboek” wordt blijkbaar door velen stilzwijgend beaamd. Vandaar, dat uitgevers, wanneer hun manuscripten van historische studies worden aangeboden, hoogst zorgelijke gezichten plegen te trekken; het kost dikwijls veel overredingskracht hen tot uitgave te bewegen en de auteur wordt er meestal niet veel vetter van. Daarom heeft het zin de zojuist genoemde vraag serieus te nemen en erop in te gaan. Zijnerzijds zal een verstandig historicus daar niets tegen hebben. De Amerikaanse professor in de geschiedenis John van Duyn Southworth schreef een beknopte wereldgeschiedenis, die in 1958 in nederlandse vertaling onder de titel: „De geschiedenis van de wereld” bij Bruna te Utrecht als een dikke pocket het licht zag. Deze Southworth is een knap, maar ook een nuchter man. Hij begint het voorwoord van zijn boek als volgt: „Bij de lezer die dit boek in handen krijgt, kunnen twee vragen rijzen: 'Waarom heeft de auteur dit boek geschreven?' en 'Waarom zou ik het lezen?' Dit zijn verstandige vragen en zij verdienen een antwoord”. Southworth zegt dan, dat een van de factoren, die hem tot het schrijven van zijn boek bewogen was zijn enthousiasme ten opzichte van de geschiedenis. „Ik ken niets fascinerenders dan de geschiedenis van het verleden”. Aanvankelijk hinderde hem het vooroordeel en de weerzin van een groot aantal studenten vooral tegen de oude geschiedenis, maar, zo gaat hij voort, „bijna altijd bleken zulke studenten enthousiast genoeg te kunnen worden als de stof maar werd opgediend op een licht verteerbare en onformele manier, met de nadruk op de menselijke kant, op dat wat interessant en werkelijk belangrijk is, en niet op vervelende bijkomstigheden. Het onderwerp kreeg nieuw leven, toen de studenten er zich van bewust werden, dat het verre verleden, dat zo vaak droog wordt en versteent in de mufte sfeer van het academisch onderzoek, eens een levend heden is geweest of ook een ondoordringelijke, angstaanjagende toekomst.... Ieder stukje verleden was eens heden en werd door de volken intens beleefd. In deze geest heb ik dan ook getracht dit boek te schrijven.”

We geloven, dat dr. Bremmer deze woorden mutatis mutandis zonder bezwaar ook op zichzelf en zijn boek zou willen toepassen. Hij zal echter stellig eveneens accoord gaan met wat Southworth laat volgen: „Maar als de geschiedenis alleen maar een interessant verhaaltje was, zou ze geen groter beslag op uw aandacht kunnen leggen dan een goede detectiveroman. Voor hem die inzicht heeft in de geschiedenis biedt deze echter zeer vele belangwekkende aspecten en niet alleen een prettig middel tot verstrooiing of tot bevrediging van de nieuwsgierigheid. Ze kan als gids dienen. Het mag banaal klinken, maar er is werkelijk niets nieuws onder de zon”.

We gaan niet elk woord uit dit citaat op een goudschaaltje wegen, maar één ding staat vast, zeker voor hen, die de geschiedenis zien als het werk van God in de voortgang van de tijd: de geschiedenis is een gids. Ze leert ons het heden begrijpen, dat uit het verleden is voortgekomen. Ook wie het heden wil corrigeren of omverwerpen zal zich daarom in het verleden moeten verdiepen. Dat geldt evenzeer, ja wellicht nog sterker, van de kerk en haar geschiedenis. We stem-

men van harte in met Southworth, als hij zegt: „Iemand die niets van geschiedenis afweet (is) als een man, die aan amnesie (geheugenverlies) lijdt: doordat hij niets van het verleden afweet is hij slecht uitgerust tegen de moeilijkheden van het heden en de toekomst.” Daar komt, juist in verband met de kerkgeschiedenis, nog iets anders bij. De schrijver van de brief van de Hebreëen vermaant ons: „Houdt uw voorgangers in gedachtenis, die het woord Gods tot u hebben gesproken: let op het einde van hun wandel en volgt hun geloof na” (13 : 7). Gelovige voorgangers mogen en moeten het na hen komende geslacht dienen als een voorbeeld, dat beschaamt en inspireert tegelijkertijd.

Welnu, het is vanuit deze gezichtspunten, dat wij het boek van dr. Bremmer nog wat nader willen beschouwen. Om met de laatste overweging te beginnen: Bavinck is een voorbeeld, dat ons juist in deze tijd veel te zeggen heeft. In de epiloog van zijn boek wijst Bremmer op enkele eigenschappen, die voor Bavinck kenmerkend waren. Hij was trouw; trouw aan zijn vrienden, aan zijn opvoeding, aan zijn kerk. Hoe hoog zijn ster ook rees, hij liet zich niet meeslepen door de „grootseid des levens”. Zijn integriteit en oprechtheid bleef in alle moeilijke situaties en conflicten onaangetast en werd door allen erkend. Hij was verder een echt vroom man. In onze tijd met zijn vele aardverschuivingen en onzekerheden, is het bemoedigend te constateren, dat deze vroomheid niet de gestalte vertoonde van zelfbewuste zekerheid, maar tot het laatste toe een vroomheid-in-aanvechting was, vooral door de spanning tussen geloof en cultuur, die hem gedurende heel zijn leven intrigeerde en kwelde.

Door velen in onze huidige cultuursituatie, met de duizelingwekkende ontwikkeling van techniek en natuurwetenschap, wordt deze spanning opnieuw in volle heftigheid ervaren. Welnu, zij kunnen zich „optrekken” aan een figuur als Bavinck, die het er óók moeilijk mee had en intens worstelde om tot klaarheid te komen.

Behalve de in genoemde „Epiloog” vermelde trekken vallen bij Bavinck nog andere characteristics op, die in Bremmer's boek, soms tussen de regels door, herhaaldelijk naar voren komen. Typerend voor Bavinck was zijn echte bescheidenheid, voortkomend uit het besef, dat het zijn en de schepping een mysterie en al ons kennen en kunnen zeer beperkt is. Hij moest niets hebben van goedkope oplossingen, vlotte leuzen en daverende slagzinnen. Hiermee hangt samen zijn hoffelijkheid ten opzichte van anderen. Bavinck had altijd achtung voor zijn tegenstander en speurde steeds naar „waarheidselementen” in meningen, die hij moest afwijzen. Scherp nam hij stelling tegen fanatieke „Konsequenzmacherei”, die mede-christenen met een ander inzicht „met de zweep der consequentie op het pad der negatie” voortdrijft. Bavinck legde een voorname zelfbeheersing en innerlijke beschaving (ook door Bremmer t.a.p. genoemd) aan de dag, waardoor de persoonlijke verhouding met zijn gesprekspartners steeds gaaf en zuiver bleef. Bavinck's bescheidenheid werd nog versterkt door zijn historische zin. Hij bezat een verbluffende kennis der geschiedenis, had daardoor een scherp oog voor de gecompliceerdheid der problemen en was diensgevolge in zijn wetenschappelijk en kerkelijk optreden behoedzaam en voorzichtig. Opvallend is, dat deze historische zin zich verbond met een streven naar actualiteit. Bavinck had „feeling” voor het moderne leven in al zijn vertakkingen. Het is geen wonder, dat juist de jongere gereformeerden destijds hem als hun leidman beschouwden. In debatten over allerlei vragen, b.v. betreffende de positie van de vrouw, stelde hij zich progressief op, al was hij soms, b.v. in de sociale problematiek, meer behoudend georiënteerd. Bavinck was een voluit gereformeerde theoloog, maar zelf heeft hij „gereformeerd” en „christelijk” steeds zo dicht mogelijk bij elkaar gehouden en voortdurend in één perspectief gezien. Het gereformeerde prefereerde hij juist daarom, omdat het z.i. bij uitstek katholiek-christelijk is. Van kerkelijke bekrompenheid en hoogmoed, die bij velen van zijn kerkgenoten geen onbekende verschijnselen waren, was hij dan ook een gezwoven vijand. Zelf gaf hij, bij alle noodzakelijke kritiek, herhaaldelijk uiting aan zijn waardering voor een ethische theoloog als J. H. Gunning. Terwijl vele gereformeerden, vroeger en nu, hun relaties vaak beperkten tot de eigen kring, was Bavinck de man, die met allerlei vooraanstaande figuren in diverse kringen, een intensief en blijvend contact onderhield. Bavinck plaatste zich als gereformeerde niet op een voetstukje, maar ging náást de ander staan en stelde zich voor hem open.

Dit alles betekent niet, dat Bavinck een slappe en wazige persoonlijkheid zou zijn. Integendeel, Bavinck ontpopte zich ondanks zijn aarzelingen merkwaardigerwijze toch telkens weer als een man van initiatief en actie. Bovendien bezat hij in de grond der zaak een emotionele natuur, waardoor hij bij bepaalde gelegenheden, vooral wanneer hij onrecht of achterbaktheid meende waar te nemen, soms ongedacht fel uit de hoek kwam. Bremmer geeft daarvan verschillende voorbeelden. Maar juist tegen deze achtergrond spreken de door ons aangeduide trekken van

zijn persoonlijkheid des te sterker. Zeker, Bavinck was niet volmaakt. Ook hij had zijn zwakheden. Zo is het o.i. te betreuren, dat hij van zijn kant er niet meer moeite voor deed een betere verhouding met zijn Kamper collega Lindeboom op te bouwen. Lindeboom, de kleine dappere evangelist, was resoluut, soms behoorlijk lastig, maar tegelijkertijd in alles oprecht en als het erop aan kwam oecumenisch in de ware zin van het woord (meer denke aan het feit, dat hij ondanks zijn kritiek op Kuyper in 1892 con amore de vereniging van A en B hielp realiseren). Helaas lagen beide mannen voortdurend met elkaar overhoop. Bremmer omschrijft het ergens heel raak als volgt: „Bavinck: een eeuwige weifelaar vond Lindeboom, een man waar je zeeziek van werd; Lindeboom: een die-hard, een extremist eerste klas vond Bavinck, met zo'n man viel eenvoudig niet te leven” (159). Wat zou het mooi zijn geweest, als deze twee markante figuren zover waren gekomen, dat zij met hun totaal uiteenlopende karakterstructuur elkaars waarde en onmisbaarheid binnen de éne gemeenschap hadden erkend!

J. Veenhof.

PERSSCHOUW

De ironie der geschiedenis (vervolg)

II

De vorige keer hebben we iets opgemerkt over art. 31 D.K.O. en het wezen en welwezen van het Kerkverband. Nu willen we enkele kanttekeningen maken bij artikel 79 en 80 D.K.O.

Deze artikelen zijn geen onbekenden in de gereformeerde kerkelijke wereld. In de eerste plaats niet, omdat vele predikanten in de tijd van de vrijmaking op grond van deze artikelen werden geschorst en afgezet. Wij hebben dit hoog opgenomen. En we doen dat nog.

We hebben aan het adres van de Synodalen gezegd: „Jullie hebben onze predikanten uitgesloten uit het koninkrijk der hemelen.

Want jullie hebben op hen toepasselijk geacht de inhoud van art. 79 en 80 D.K.O.”

Voorts is op het Amersfoortse congres dit euvel mede benadrukt in het kader van de vorming van een eigen politieke groepering. Het gaat niet aan, om op zondag te zeggen: Je bent een scheurmaker en op maandag diezelfde scheurmaker als een beste broeder welkom te heten als het gaat om samenwerking in het politieke vlak. Zondag buiten het Koninkrijk en maandag zonder bekering plotseling weer binnen het Koninkrijk! Nee, daar wringt inderdaad iets!

Verder is steeds van de zijde van onze Synodalen beklemd, dat de broeders van de overkant door hun manipulaties met de genoemde artikelen van de Kerkenordening een uitspraak hebben gedaan over „onze staat voor God”.

Daarom konden wij op hun verzoek tot samenspreking zonder meer niet ingaan! We wilden eerst een schriftelijke situatietekening van de synodalen ontvangen.

Naar aanleiding daarvan konden we wel beslissen of we tot daadwerkelijke samenspreking zouden overgaan.

Het verzoek werd dus niet afgewezen, er werden zelfs deputaten voor samenspreking benoemd, maar men bedong: voorshands schriftelijke contactoefening. Dat was de verbindende voorwaarde!

De Synodalen hebben van hun zijde onze bezwaren nooit erg serieus genomen. Ze vonden, dat ze ons helemaal niet hadden uitgesloten uit het Koninkrijk Gods.

Het waren meer ordemaatregelen, die ze op onze ambtsdragers hadden toegepast.

Ds. Delleman heeft in een brochure: „Terwijl gij met hem onderweg zijt” geponeerd, dat de synodalen de artikelen 79 en 80 D.K.O. hadden gebruikt, omdat er geen andere waren, die van toepassing zouden kunnen worden geacht in die situatie. Nu is dat anders!

In de herziene K.O. hebben de gebonden kerken een oplossing gevonden, die de hiërarchie heeft geijkt!

Art. 31 van de Herziene K.O. der Synodaal Gereformeerde kerken luidt immers als volgt: „Indien iemand zich bezwaard gevoelt over een besluit of uitspraak van de generale synode, als naar zijn oordeel in strijd met Gods Woord, zullen de vergederingen jegens hem zoveel mogelijk tolerantie gebruiken, tenzij zijn wijze van optreden een bedreiging zou inhouden voor de goede werking van de kerkelijke gemeenschap ter plaatse of in het kerkverband”.

We mogen God dankbaar zijn, dat we be waard zijn gebleven voor deze concrete verzoeking van de hiërarchie.

Maar als we dan ook tucht oefenen, moeten we wel weten HOE we het doen. Tucht oefening is nu eenmaal een zaak van hemel en hel.

Daarom is eigenlijk een zekere eenstemmigheid geboden. Men moet zich ook heel goed realiseren, wát een openbare, grove zonde is.

III

We willen nu eerst doorgeven wat de werke-

lijke tekst is van de eerder genoemde artikelen 79 en 80 D.K.O.

Ar. 79. Wanneer Dienaars des Goddelijken Woords, Ouderlingen of Diakenen eene openbare grove zonden bedrijven, die der Kerk schandelijk, of ook bij de Overheid strafwaardig is, zullen wel de Ouderlingen en Diakenen terstond door voorgaand oordeel des Kerkeraads derzelve en der naastgelegene gemeente in hunnen dienst geschorst of daarvan afgezet worden, maar de Dienaars alleenlijk geschorst worden. Of deze geheel van den dienst af te zetten zijn, zal aan het oordeel der Classe staan, met advies van de in Art. 11 genoemde deputaten der Particuliere Synode.

Art. 80. Voorts onder de grove zonden, die waardig zijn met opschorting of afstelling van den dienst gestraft te worden, zijn deze de voor naamste: valsche leer of ketterij, openbare scheurmaking, openlijke blasphemie, simonie, trouweloze verlaten zijns dienstes of indringing in eens anders dienst, meenedigheid, echtbreuk, hoererij, dieverij, geweld, gewoonlyke dronkenschap, vechterij, vuil gewin, kortelijk, alle de zonden en grove feiten, die den bedrjver voor de wereld eerloos maken, en in een ander gemeen lidmaat der Kerk der afsnijding waardig zouden gerekend worden.

Wat is nu het opvallende? Direct na de vrijmaking werd algemeen door en onder ons de stelling aanvaard, dat voor een ambtsdrager afzetting en afsnijding samenvallen.

We citeren daartoe Ds. P. K. Keizer van Groningen-Noord, die destijds in het: „Calvinistisch Jongelingsblad” ter beantwoording van een vraag over de censuur over ambtsdragers de volgende opmerkingen maakte:

„Afzetting van een ambtsdrager is zijn afsnijding als lid van Christus' Kerk. Dat is de reden, waarom we zo uiterst voorzichtig moeten zijn met zulke hoogst ernstige zaken. Kerkelijke tucht mag nooit worden tot een ordemaatregel, zoals dit onder de hedendaagse Christenheid zo veelvuldig geschiedt. Iemand kan ontheffing vragen (vragen!) en verkrijgen, maar dat is heel iets anders dan AFZETTING of buiten het verband van Christus' kerken geplaatst worden. Dat is buiten Christus' Rijk-ahier geplaatst worden, „naar welk getuigenis des Evangelies God zal oordelen, beide in dit en in het toekomstige leven”, Heid. Cat. Zondag 31”.

Het is voorts duidelijk, dat bij een gewoon gemeentelid de bedreven zonde aanvankelijk aan de gemeente zelf onbekend blijft. Maar bij een ambtsdragers is deze eerste stap reeds veel ernstiger.

Zijn zonde wordt terstond openbaar! Want hij wordt geschorst en mag dus o.a. het Avondmaal niet langer bedienen.

Maar als we vandaag zo eens ons oor te luisteren leggen, merken we tot onze schrik, dat verschillende vrijgemaakten helemaal niet meer van mening zijn, dat een schorsing en afzetting van een dominee op grond van Art. 79 en 80 D.K.O. uitsluiting uit het Koninkrijk der hemelen inhoudt.

Men kan dus een dominee met verwijzing naar de genoemde Artikelen van zijn dienst afzetten, terwijl de tucht oefening nog lang niet een zekere slotfase heeft bereikt.

Maar waar blijft dan onze stoere taal aan het adres van de Synodalen in de veertig jaren? Hebben we al die, met volle ernst geladen, woorden haastig ingeslikt, nu er schorsings- en afzettings-vonnissen signaleerd zijn in het midden van „onze eigen kerken”?

Maar dat moeten we dan ook maar zo spoedig mogelijk doorgeven aan de synodalen. Het past ons dan ootmoedig schuld te belijden.

Want we hebben dus de broeders van de overkant dingen in de schoenen geschoven, die onwaar blijken te zijn.

Dat is voor ons de Achillespees van de hele kwestie rondom Ds. v. d. Ziel. Is deze Groningse afgezette predikant nu metterdaad een kind der hel? Wat is nu zijn eigenlijke zonde? Dat wil de kerkeraad van Groningen-Zuid absoluut niet meedelen aan de kerken.

De kerkeraad van Kampen kreeg bij nadere informatie over de openbare grove zonde nul op het rekest. Maar intussen vindt elke vrijgemaakte kerkeraad een stuk op tafel, waarin het afzettingsbesluit wordt meegedeeld en waaraan toegevoegd zijn de vertrouwelijke rapporten van de classis en de part. Synode van Groningen.

Deze toezending wordt als volgt door de kerkeraad van Groningen-Zuid gemotiveerd:

„De kerkeraad acht het gewenst in de huidige situatie van ons kerkelijk leven, mede in verband met onzijdige en onjuiste reacties u breder in te lichten over de noodzaak van dit besluit”.

We worden dus gemengd in een tuchtzaak van een bepaalde plaatselijke kerk, maar mogen toch het eigenlijke niet precies weten.

Daardoor is de chaos nog groter geworden.

Zo'n gedragslijn voedt de legende vorming! We willen begrip hebben voor de moeilijke situatie, waarin een kerkeraad verkeren kan, maar dat verhindert ons niet deze gang van zaken ten zeerste te betreuren!

C. V.

INGEZONDEN

VAN KWAAD TOT ERGER...

Met grote weerzin schreef prof. Veenhof in Uw blad van 22 april het artikel „Kwaadaardige polemiek”, zulks n.a.v. een artikel van een zekere Z. in het Geref. Gezinsblad. Terecht sprak prof. Veenhof van kwaadaardige polemiek. In het Gezinsblad (dat je met een dergelijke inhoud beter van de gezinstafel verwijderd kunt houden) van 9 mei gaat Z. nog een stapje verder. Wanneer ik alle onjuistheden en slordigheden (zelfs als hij zegt: „ik citeer”) van Z., die in de belijdenis alle komma's van groot belang zegt te achten, zou neerschrijven en U zou verzoeken e.e.a. in Uw blad te publiceren, dan zou ik heel wat ruimte in Opbouw in beslag moeten nemen, een ruimte die U wel voor iets beters kunt gebruiken. Ik wil hier echter eens de vinger leggen bij het schijnbaar vrome in het artikel van Z. van 9 mei.

a. Onder het opschrift „Ons werk” schrijft Z.: „Als wij nu hier van onze kerkelijke strijd spreken dan mogen wij al onze over 't geheel vriendelijke lezers, die ons telkens kracht en moed toewensen, de vraag voorleggen, of het ons ooit om iets anders te doen was dan om opwekking tot onze trouw in heel de harde strijd onzer dagen...”

Ik meen dat het onbehoorlijk is van Z. een dergelijke vraag aan anderen te stellen; zo iets behoort men alleen zichzelf af te vragen. Desondanks wil ik op zijn vraag antwoorden, dat zijn artikel mij sterk de indruk geeft, dat het hem deze keer wel degelijk om iets anders te doen was, nl. om iemand, die waagt het met de schorsing en afzetting van Ds. Van der Ziel niet eens te zijn, op de beklagenbank te brengen, het liefst naast b.v. Ds. Buskes. Anders zou hij niet zo laatzinnig geschreven hebben, dat Prof. Veenhof zich **alleen maar weer** scherp uitsprak tegen de tucht, zoals Ds. Buskes het ook doet.

Bij het lezen van het eerste artikel van Z. over deze zaak, kwamen de volgende gezegden in mijn gedachten. Jaren geleden zei een broeder uit Den Haag-Z/W t.a.v. Ds. Kaptein tegen mij: nu gaan wij hem aanpakken en daarna beginnen wij met die van jullie.

Een broeder uit Den Haag-West wist, na het overlijden van Schilder en Holwerda, al direct te zeggen: de Here heeft hen op tijd willen wegnemen, want zij bleven de vrijmaking niet trouw.

Mijn bloedeigen broer in Kaapstad beweerde al jaren geleden: Van der Ziel is een valse profeet.

Z. moet deze soort broeders maar goed stijven, broeders die rustig beweren: Veenhof, Visee en al die anderen zijn een gevaar voor de Kerk. Stijven? Z. gaat ze op deze weg voor, getuige zijn mening, dat ieder die Opbouw volgt „ons goed kerkelijk leven grote schade doet”.

b. Verder schrijft Z.: „Wij geloven door Gods genade ons best te doen aan het leven onzer natie en dat onzer kerken nog ten goede te mogen werken, al is ook ons werk stellig niet zonder gebrek, dat alle mensenwerk aankleeft”. dat zijn werk niet zonder gebrek is behoeft Z. mij niet te vertellen; nu hij daar direct op laat volgen „dat alle mensenwerk aankleeft”, zou ik willen zeggen, dat zulks toch wel jammer is, want als niet elk mensenwerk aanklevende gebreken zou hebben, dan zou zeker het werk van Z. wel feilloos genoemd mogen worden. Ik zou wel willen, dat wij eens gingen beseffen hoe goedkoop dergelijke algemene Christelijke kreten zijn, wanneer wij die op onszelf toepassen. Zulke uitdrukkingen zijn alleen maar als oordeel der liefde te bezigen t.a.v. het werk van anderen. Maar ook dan moet je nog oppassen voor Z. Zeg b.v. eens dat de Catechismus, immers mensenwerk, gebreken vertoont, dan vliegt Z. in het geweer.

c. Z. schrijft nog: „Het recht op onze polemiek hopen wij te handhaven zolang de Heere onze God daartoe nog kracht geeft. Altijd biddend dat Hij ons het recht Schriftuurlijk inzicht moge geven.”
Weer zo'n zelfgetuigenis. Wat moeten de lezers daar nu mee aan?
Moeten zij nu zeggen: Pas op, zeg niets van Z.'s werk, want hij is altijd biddend?

Ik meen dat wij eerst maar eens moeten bidden om een goede verhouding tussen de broeders, zodat **binnen** onze vrijgemaakte gemeenschap **dit ethische conflict** verdwijnt. Dan zullen de broeders scribenten mogelijk eens wat minder in de wij-vorm gaan schrijven, een vorm waarbij je jezelf zo gemakkelijk op de achtergrond kunt houden, maar des te scherper een ander kunt bestrijden of verdacht maken. Dan komen de persartikelen eens wat meer in de ik-vorm te staan, met de kans dat je je wat voorzigtiger uitdrukt. Of het moest zijn dat

allen die zo graag in de wij-vorm schrijven de pluralis majestatis bezigen, hetgeen ik niet zonder meer kan veronderstellen; zo hooggevoelende, dat wil er bij mij niet in. Hoe het ook zij broeders, bidt om de Geest, dan komt het met dat inzicht in de Schriften wel voor elkaar.

M. van Helden, Loosduinen.

KERKNIEUWS

Beroepen te Assen (3e pred. pl.) en te Zwijndrecht: O. J. Douma te Overschie; te Assen voor de zendingsarbeid in Brazilië: kand. K. Verlind te Spakenburg; te Hattem (vak. C. van Ommen): Joh. Strating te Alkmaar en Broek op Langendijk (uit een tweetal met J. J. Arnold te Amersfoort-West); te Groningen-Noord: C. J. Smelik te Bunschoten-Spakenburg.

Bedankt voor Leerdam: C. J. Smelik te Bunschoten-Spakenburg.

Tweetal te Groningen-Zuid: drs D. Deddens te Leeuwarden en C. J. Smelik te Bunschoten-Spakenburg; te Hilversum: P. Lok te Berkel en A. Veldman te Rotterdam-Delfshaven.

Bercepbaar. De classis Drachten heeft preparatoir geëxamineerd en beroepbaar verklaard de heer J. A. Petter, Stationsstr. 18, Heerenveen.

Classis Noord-Brabant en Limburg:

De classis Noord-Brabant/Limburg heeft met 7 tegen 4 stemmen besloten de uitspraken van de Particuliere Synode van het Zuiden inzake het eeuwige leven niet te ratificeren. Op deze classis waren de kerken te Almkerk-Werkendam, 's-Hertogenbosch, Rijsbergen en Tilburg, alsmede de kerk van Breda (scriba C. Slingerland) niet vertegenwoordigd.

De classis aanvaardde daarna met 8 tegen 3 stemmen een voorstel van de predikanten Van den Brink en Smouter, waarin o.m. wordt uitgesproken, dat de classis d.d. 8-9-'65 de „voortzetting van de gemeenschap met Christus bij het sterven der gelovigen” reeds beleden en tegen bedenkingen gehandhaafd heeft, waarmee de classis beantwoordt aan wat de P.S. 1962/'63 volgens de P.S. 1965 bedoelde aan te geven, zodat haar niet duidelijk is, waarom dezelfde P.S. staat op volledige ratificatie van de uitspraken van de P.S. 1962/'63, ook wat betreft de door haar gebezigde en vanuit de kerken in Noord-Brabant en Limburg aangevochten uitdrukking „voortzetting van het eeuwige leven”.

De classis handhaaft haar bezwaar tegen de door de P.S. 1962/'63 gebezigde uitdrukking, waarbij het sterven getekend wordt als 'n „ononderbroken voortzetting van 't eeuwige leven”. Deze formulering neemt naar hun oordeel elke nuancering in 't belijden van 't eeuwige leven weg. De Schrift spreekt dikwijls over het eeuwige leven als een toekomstig goed (bijv. Marc. 10 : 30), waarvoor in de door de P.S. gebezigde terminologie geen plaats overblijft. Hierom heeft de classis er bezwaar tegen deze afvlakkende terminologie als bindend te aanvaarden.

De P.S. 1964 heeft uitgesproken, dat de leer van het eeuwige leven als tegenwoordig reëel heilsbezit in de confessie is vastgelegd. (Heid. Cat., antw. 58, 66, 75, 76, 79; D. L. V. 9). Hieromtrent spreekt de classis uit, dat in de kring der Brabants-Limburgse kerken nooit twijfel heeft bestaan aan de belijdenis, dat het beginsel van de eeuwige vreugde (dus van het eeuwige leven) reeds in dit leven genoten wordt (Joh. 17 : 3, Heid. Cat., antw. 58). Volgens de classis is de P.S. echter in gebreke gebleven ook maar op enige wijze aan te tonen, dat ds. B. Telder van een tegenwoordigheidsaspect van het eeuwige leven niet heeft willen weten.

De classis heeft er bezwaar tegen uit te spreken, dat de leer van ds. Telder in strijd komt met „de belijdenis van het eeuwige leven, zoals m.n. antw. 42 van de H.C. hierover spreekt”. De classis meent, dat de tekst van antw. 42 H.C. geenszins de mogelijkheid uitsluit, dat de belijdenis hier over de periode tussen sterven en opstanding heen ziet om regelrecht te spreken over de heerlijkheid van de opstanding in Christus ten jongsten dage.

De classis erkent, dat naar de mening van ds. Telder de **genieting** van de eeuwige vreugde die in dit leven in beginsel genoten wordt, in de zgn. tussentoestand onderbroken wordt, om bij de opstanding in volkomenheid te worden voortgezet. De classis heeft deze gedachte afgewezen in haar besluit van 8 sept. 1965.

De overweging van de P.S., dat de houding van ds. Telder neerkomt op het nemen van leervrijheid, komt volgens de classis in strijd met de uitdrukkelijke verklaring van ds. Telder, dat hij zich gebonden acht aan de aangenomen leer. De classis meent, dat de P.S. zich had dienen te beperken tot de conclusie dat ds. Telder zich gewettigd achtte leervrijheid te nemen op dit bepaalde punt.

De classis is van mening dat noch de afwijking van antw. 57a van de Heid. Cat., noch het uitblijven van een betuiging van leedwezen als door de P.S. geëist, ds. B. Telder maken tot een ontrouwe herder, die in de naam van de grote Herder der Schapen van zijn ambt dient te worden ontheven. Daarom kan de classis geen medewerking verlenen aan de door de P.S. geëiste schorsing en afzetting van ds. B. Telder.

De classis is inderdaad van mening, dat ds. Telder en zijn kerkeraad goed hadden gedaan zich te houden aan de belofte, afgelegd in het ondertekeningformulier; voorts, dat een woord van excuus op zijn plaats ware geweest. De classis wil ds. Telder en zijn kerkeraad op dit punt echter terechthelpen in een geest van zachtmoedigheid, zoals de apostel in Gal. 6 : 1 van ons vraagt.

De classis stelde de tekst van een bezwaarschrift vast, waarin zij tegen de besluiten van de P.S. 1965 in beroep gaat bij de komende generale synode.

Generale Synode. De Particuliere Synode van Friesland, die op 11 mei vergaderde, besloot zich te wenden tot de roepende kerk van Amersfoort-West, met het verzoek overeenkomstig art. 50 van de kerkenordening ten spoedigste een generale synode bijeen te roepen uitsluitend voor het doel een hoogleraar te benoemen in de vacature-Profr. Dr. H. J. Jager. De kerkeraad van Hasselt besloot in verband met dezelfde zaak via de classis-Zwolle de op 8 juni 1966 te Hardenberg te houden Particuliere Synode van Overijssel te verzoeken eenzelfde besluit te nemen.

Chatham. Samenspreking. De raad van de Christian Reformed Church in Chatham zond een brief aan de raad van de Canadian Reformed Church ter plaatse met het verzoek te overwegen op welke wijze een bescheiden begin zou kunnen worden gemaakt met nauwere betrekkingen op plaatselijk niveau, nu pogingen worden gedaan om nauwer contact te vestigen tussen de Canadian Reformed Churches en de Christian Reformed Churches.

De raad van de Can. Ref. Church besloot te antwoorden, dat hij bereid is met de raad van de Chr. Ref. Church het appèl te bespreken, dat door de synode van 1962 van de Can. Ref. Churches is gezonden aan de synode van de Chr. Ref. Churches.

Theologische Hogeschooldag 1966. De commissie ter voorbereiding van de Theologische Hogeschooldag 1966 maakt bekend, dat de bidstond voor de Theologische Hogeschool is bepaald op dinsdag 27 september 1966 te 20 uur.

De Theologische Hogeschooldag zal worden gehouden woensdag 28 september 1966.

KERKDIENTEN IN VACANTIE-PLAATSEN

Ouddorp. Zij, die hun vakantie te Ouddorp hopen door te brengen, worden verzocht hiervan mededeling te doen a. d. scriba: S. de Vos, Nieuwstraat 11 te Middelharnis, met opgaaf van de periode, alsmede van het aantal personen dat de eventueel te houden kerkdiensten zal kunnen bijwonen. De kerkeraad kan dan bezien op welke zondagen diensten gehouden kunnen worden. Andere bladen wordt verzocht dit bericht over te nemen.

Appelscha. Belangstellenden wordt medegedeeld, dat de kerkdiensten in Oosterwolde (Fr.) worden gehouden in het kerkgebouw, Hoge Esch 1; aanvang 8.30 en 2.15 uur. Voor ev. gewenste nadere inlichtingen belle men (65160) 2503 te Oosterwolde (Fr.) of vervoegte zich bij pensioen „All American”, hoek Sanatoriumlaan te Appelscha, tel. 05162-593.

Texel. In de zaal naast de Doopsgezinde kerk, in Den Burg,, Kogerstraat 20, worden kerkdiensten gehouden. Aanvang kwart voor elf en vier uur.

Vlieland. In de zaal van Bruin en Zn. worden door de kerk van Harlingen diensten belegd. Aanvang negen en drie uur.

Beverwijk. Voor vakantiegangers in Beverwijk of omgeving (Wijk aan Zee, Castricum, Bakkum, Heemskerk etc.) zij meegedeeld, dat de kerkdiensten in de Prinsesselaankerk 10 te Beverwijk, (uitgaande van de kerkeraad met als praeses ds L. E. Oosterhoff) elke zondag aangeven om 8.30 en 5 uur.

Op zondag 5 juni echter om 8.30 en 3 uur (voorganger Ds A. H. Algra te Wormer).

ADRESSEN

Ds. C. P. Plooy, Leidsevaartweg 193, Heemstede; tel. (02500) 82166.

Bedum, scriba: H. Buist, Prof. Boermastr. 25, Bedum; tel. 05901-2739.

Zaandam: Ds. H. van Ommen, Apolloplantsoen 29, Zaandam.